

Reflexe – její nebezpečnost

Pozoruhodný rakouský katolický historik a publicista, Friedrich Heer, jednou prohlásil, že „duch je tou nejnebezpečnější věcí, která existuje“ („Geist ist die gefährlichste Sache, die es gibt“). Měl velkou pravdu; ale není to v žádném případě důvod, proč před „duchem“ varovat, leda jen před jeho zneužitím anebo před jeho zvráceností. To platí také pro reflexi, protože reflexe je jednak vynálezem ducha, jednak významným prostředkem jeho růstu a prohlubování. Duch bez reflexe není žádných duchem (to věděl už Hegel, dalo by se – nehegelovsky – říci, že „Duch an sich“ vlastně žádným Duchem není a být nemůže) anebo jen velmi slabým a chabým duchem. Ale reflexe musí zůstat ve službách ducha, a ovšem především ve službách Pravdy, které má a musí sloužit také každý „duch“ (neboť jinak od Pravdy „odpadne“ a bude jako „duch“ zavržen). Ono evangelijní „v Duchu a Pravdě“ vlastně vyjadřuje ve stručnosti vše: celý lidský život, ano celý běh světa má svou perspektivu jen v „Duchu a Pravdě“. A cesta k takovému životu není v žádném případě cestou k programovému „prostáctví“ ani k jakémukoli „oprošťování“, které by mělo smysl a cíl samo v sobě. Reflexe jistě znamená vždycky také sebeomezení (zejména pak vidění vlastních „mezí“ a vlastní „omezenosti“), ale jde vždy o omezení v zájmu čehosi vyššího, v zájmu růstu a rozvíjení či spíše vzestupu k něčemu vyššímu. A každý krok „výš“ bývá nebezpečný, protože hrozí „pádem“ z větší výšky. Reflexe je proto nutně spjata s odvahou, ale nikoli se ztřeštěností. Právě proto se ten, kdo reflexe a reflektování přehání, dostává v posledu do jakéhosi „vakua“, „vzduchoprázdná“, neboť reflexe musí být vždycky určitý cíl a tím také „základ“ (neboť bez „základu“ nelze mluvit o něčem jako o „cíli“, ale to by potřebovalo zvláštní výklad). Přehnané provádění reflexe se vždycky nakonec dostane do situace, kdy ztrácí jakýkoli „základ“ pod nohama, a tak se ukáže jako „bezdná“. V tom je také jedna z jejích nebezpečných stránek; reflexe jako aktivita a schopnost reflektovat je v jistém smyslu jakási intelektuální „ctnost“ a – vzpomeneme-li na Aristotelovo dělení – náleží mezi ty ctnosti, pro které je závazná jakási „střednost“ – ostatně podobně, jako tomu je s odvahou obecně: člověk málo odvážný je zbabělec a strašpytel, člověk příliš odvážný je šílenec, odvážný musí každý být „přiměřeně“. A to platí také pro odvalu reflektovat.

(Písek, 081001–3.)